

Urška Gačnik, Jernej Kovač

MNENJA O IZOBRAŽEVANJU STAREJŠIH OSEB NA KULTURNO-UMETNIŠKEM PODROČJU

POVZETEK

Predstavljamo raziskavo o mnenju stanovalcev domov za starejše o izobraževanju na kulturno-umetniškem področju. V raziskavi nas je uvodoma zanimalo, kakšno je mnenje o pomenu izobraževanja na kulturno-umetniškem področju, v nadaljevanju pa smo posebno pozornost namenili ugotavljanju obstoja razlik v mnenju o pomembnosti izobraževanja na kulturno-umetniškem področju glede na spol, najvišjo stopnjo pridobljene izobrazbe, izvorno okolje in starost. Raziskovalni vzorec je vključeval 77 udeležencev, ki bivajo v domovih za starejše v Mariboru. Izsledki raziskave kažejo, da se velika večina starejših oseb zaveda pomena izobraževanja na kulturno-umetniškem področju. Ob tem se je izkazalo, da moški in osebe z višjo stopnjo izobrazbe izobraževanju na kulturno-umetniškem področju pripisujejo večji pomen kot ženske in tisti z nižjo stopnjo izobrazbe, medtem ko pri kategorijah izvorno okolje in starost ni bilo zaznati večjih razlik. Pridobljene ugotovitve lahko služijo kot smernice za nadaljnje načrtovanje in raziskovanje izobraževanja na kulturno-umetniškem področju pri starejših osebah, ki bivajo v domovih.

Ključne besede: *izobraževanje, kultura, umetnost, starejše osebe, domovi za starejše*

A STUDY OF OPINIONS ON CULTURE AND ARTS EDUCATION FOR ELDERLY PEOPLE – ABSTRACT

The article studies opinions on culture and arts education for elderly people in retirement homes. First, we wanted to discover the importance culture and arts education has for elderly people. Next, we focused on identifying differences in opinions on the importance of education in the cultural and artistic field based on gender, level of education, living environment, and age. Our research sample comprised of 77 people residing in retirement homes in Maribor, Slovenia, who filled in our questionnaire. The research shows that culture and arts education is of high importance to elderly people; it holds greater value to men and to those with a higher level of education. However, there are no significant differences based on age and living environment. The findings can serve as guidelines for planning and further research on education in the field of culture and arts for elderly people in retirement homes.

Keywords: *education, culture, art, elderly people, retirement homes*

Urška Gačnik, mag. prof. pedagogike, urska.gacnik@student.um.si

Doc. dr. Jernej Kovač, Oddelek za pedagogiko, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, jerne.j.kovac@um.si

UVOD

Številni avtorji (npr. Bagari, 2018; Bednaš idr., 2019) ugotavljajo, da ima Slovenija velik delež starejšega prebivalstva v populaciji. Po Filipovič Hrast in Hlebec (2015) naraščanje deleža starega prebivalstva prinaša tudi mnogotere posledice. Moody in Sasser (2018) pišeta, da s starostjo pride poleg telesnih tudi do nekaterih pomembnih psiholoških sprememb na področju samopodobe, socialnih odnosov, družbenih vlog in kognitivnih procesov. Zato je pomembno, da se človek na starost in vse spremembe, ki jih to obdobje prinaša, ustrezno pripravi. Predvsem je pomembno, da v obdobju starosti ostane aktiven in poskuša živeti čim bolj kakovostno (Ramovš, 2003, 2005b). Ramovš (2005a) ugotavlja, da je eden od pogojev za kakovostno starost in hkrati pomembna potreba starejših oseb potreba po izobraževanju. Starejše osebe z izobraževanjem ne pridobijo samo znanje, veščine, vrednote in s tem boljšo samopodobo, temveč prek izobraževanja sproščajo tudi svojo ustvarjalnost in domišljijo. Pomembno izobraževalno področje, kjer starejše osebe lahko izražajo svojo ustvarjalnost in domišljijo, je kulturno-umetniško, ki lahko pozitivno vpliva na njihovo telesno in psihično počutje (Perry Magniant, 2004; Ramovš, 2003), pri čemer so posebej izpostavljeni socialni odnosi (Phillips in Flood, 2007). Na podlagi teh ugotovitev smo se odločili proučiti mnenja o pomenu izobraževanja na kulturno-umetniškem področju pri osebah v domovih za starejše.

IZOBRAŽEVALNE DEJAVNOSTI S KULTURNO-UMETNIŠKEGA PODROČJA V DOMOVIH ZA STAREJŠE

Starejši se lahko po upokojitvi vključujejo v številna društva, ki ponujajo različne izobraževalne dejavnosti (Macuh, 2017). Skupna značilnost vseh teh dejavnosti je usmerjenost v čim bolj samostojno in kakovostno življenje starejših oseb (Filipovič Hrast idr., 2014, v Macuh, 2017; Ramovš, 2003), k čemur so naravnane tudi izobraževalne dejavnosti v domovih za starejše. Poleg zagotavljanja institucionalnega varstva je pomembna vloga domov za starejše tudi skrb za socialne stike in pristočasne dejavnosti stanovalcev, saj s tem spodbujajo njihovo avtonomno vedenje (Kadushin, 2004, v Li idr., 2010; Kane in Kane, 1987, v Li idr., 2010). Pri udejstvovanju starejših oseb na kulturno-umetniškem področju poznamo več strategij, naj omenimo participatorne, kar pomeni, da starejše osebe v teh dejavnostih aktivno sodelujejo, in opazovalne, kjer starejše osebe poslušajo ali drugače spremljajo potek dejavnosti (Lunežnik idr., 2018). Knjižnice, skupine za samopomoč, kulturne prireditve, mesečna praznovanja rojstnih dni, praznovanja nekaterih verskih praznikov in običajev, pikniki, srečanja s svojci in prostovoljci so nekatere aktivnosti, ki jih ponujajo domovi za starejše (Belič, 1997). Med osnovne pristočasne aktivnosti štejemo še branje, pogovor s prijatelji, gledanje televizije, poslušanje radia in sprehod (Devi in Murugesan, 2006, v Li idr., 2010). Med glasbenimi aktivnostmi so v domovih za starejše najpogostejše kulturne prireditve, koncerti zborov in drugih glasbenih skupin, nastopi plesnih skupin, folklore ipd. Pomembna dejavnost s področja glasbe, ki je v domovih za starejše pogosto ponujena in obiskana, je pevski zbor. Nekatere študije ugotavljajo, da je tudi ples aktualna pristočasna dejavnost med starejšimi

osebami (Krekula idr., 2017, v Alfredsson Olsson in Heikkinen, 2019; Ronström, 1998, v Alfredsson Olsson in Heikkinen, 2019).

Na področju likovne umetnosti lahko omenimo ustvarjalne delavnice v domovih za starejše, kjer stanovalci izdelujejo različne izdelke, ki jih lahko tudi razstavijo (Belič, 1997). V sklop ustvarjalnih delavnic lahko uvrstimo slikanje, kiparjenje, ročna dela in podobno. Druga možnost vpeljevanja umetnosti v domove za starejše so ogledi razstav, pripravljenih v domu ali drugje. Z ogledom razstav starejše osebe dobijo vpogled v umetnost, si ustvarijo mnenje, ali dobijo navdih za lastno ustvarjanje (Buchalter, 2011; Perry Magniant, 2004).

V domovih za starejše imajo lahko organizirano likovno terapijo in likovno izobraževanje. Likovna terapija temelji na likovnih dejavnostih (npr. risanje, slikanje), ki posamezniku omogočajo, da prek ustvarjalnega procesa prepozna in izrazi svoja notranja doživljanja (npr. občutja, misli, notranje konflikte) (Randick in Dermer, 2013). Likovno izobraževanje (npr. slikarske delavnice) pa se osredotoča na spoznavanje osnovnih elementov likovne umetnosti in načel oblikovanja (npr. vrednote, linije, oblike), obenem pa posameznika uči uporabiti ta znanja za ustvarjanje bolj zapletenih in estetskih izdelkov. Pri tem je treba izpostaviti, da se likovno izobraževanje bolj osredotoča na izdelek, medtem ko se likovna terapija osredotoča predvsem na proces ustvarjanja (Hetland idr., 2013).

Buchalter (2011) ugotavlja, da je pri likovni terapiji na začetku dejavnosti pomemben predvsem izbor ustreznega materiala in drugih likovnih pripomočkov. Pri likovni terapiji ali ustvarjalnih delavnicah je najbolje, da damo starejšim osebam že začeto delo. Najslabše je, da pred sabo dobijo prazen list papirja. Dober primer ustvarjanja so mandale, zapolnjevanje prostorov in dokončevanje že začelih risb. Najuspešnejša in najprimernejša tehnika za starejše osebe je kolaž, ki vključuje lepljenje, trganje in rezanje. Tehnika kolaža spodbuja inovativnost, kreativnost in ohranjanje materialov. Vsak končni izdelek sam zase dobro funkcionira, ne moremo ga označiti za dobrega ali slabega. V sklopu te tehnike lahko starejšim ponudimo več različnih dejavnosti: ustvarjanje spominskih kolažev iz fotografij, ustvarjanje kolaža z robčki (služi za izkazovanje emocij), izdelovanje skupinskih kolažev (v ospredju so komunikacija med člani, razdelitev vlog, sodelovanje in skupno prevzemanje odgovornosti). Po Perry Magniant (2004) je tudi kiparjenje lahko uspešna likovna terapija za starejše osebe. Med aktivnosti likovne terapije prištevamo torej risanje, slikanje, ustvarjanje z različnimi materiali, barvanje, izrezovanje in podobno. Terapijo lahko izvajajo terapevti, medicinske sestre ali specialisti (Putri in Sulistyowati, 2019). Vse naloge na delavnici se izvajajo v tišini, nato se izdelki komentirajo. Predvsem je pri tem pomembno, da se izražajo občutki, ki so jih starejše osebe doživljale med ustvarjanjem. Končna estetska vrednost izdelkov pri likovnih terapijah ali ustvarjanjih ni pomembna (Rudolf, 2016).

V sklopu bralnih aktivnosti domovi za starejše ponujajo denimo bralne urice, branje literature, pogovor o knjigah, uporabo knjižnice. Prav tako sem uvrščamo razne literarne prireditve, kot so predstavitve literarnega ustvarjanja stanovalcev in poslušanje

recitalov. Omenimo še ogled gledaliških ali lutkovnih predstav. Predstave si lahko starejše osebe ogledajo v domu starejših ali v gledališču. Starejšim osebam ta dejavnost omogoča sprostitev in druženje, v veliko primerih pa tudi učenje, kar je odvisno od tematike predstav.

Med kulturno-umetniške dejavnosti lahko uvrstimo tudi različna predavanja, denimo potopisna. Prek njih stanovalci domov za starejše podoživljajo svoje spomine, odkrivajo nove tematike in pridobivajo nova znanja. Hkrati tako ohranjajo stik s časom in življenjem zunaj doma za starejše. Podobno velja tudi za tečaje in kuharske delavnice v domovih za starejše, ki so vezani na različne tematike in lahko stanovalcem ponudijo novo znanje. Med aktivnosti, ki ne zahtevajo veliko lastne angažiranosti stanovalcev, lahko štejemo filmske večere. Pomemben del aktivnosti v domovih za starejše so še praznovanja in ohranjanje različnih navad starejših oseb. Sem sodijo tako verska praznovanja kot drugi prazniki (npr. v Sloveniji Prešernov dan, rojstni dnevi, pustovanje, silvestrovanje). Prek teh aktivnosti se stanovalci neformalno družijo ter bolj povežejo med seboj in tudi z osebjem v domu starejših.

Po Wexler (2014) lahko mnoge aktivnosti na kulturno-umetniškem področju, ki potekajo v domovih za starejše, tudi prepletemo. Primer so lahko ustvarjalne delavnice z izdelovanjem lutk in prirejanje lutkovne predstave stanovalcev. Tudi ples lahko združimo z drugimi glasbeno-gibalnimi aktivnostmi v domovih za starejše osebe, kjer se povezujejo fizična aktivnost, glasba in ponekod tudi petje.

VPLIV KULTURE IN UMETNOSTI NA KAKOVOST ŽIVLJENJA STAREJŠIH OSEB V DOMOVIH ZA STAREJŠE

Številni avtorji (npr. Ramovš, 2003; Perry Magniant, 2004; Lunežnik idr., 2018) ugotavljajo pozitiven vpliv kulturno-umetniških dejavnosti na kakovost življenja starejših oseb. Cohen (2006, v Lunežnik idr., 2018) piše, da tedenska udeležba starejših v kulturno-umetniških dejavnostih vodi v manjše uživanje tablet in manj obiskov pri zdravniku. Pokazalo se je tudi, da kadar starejše osebe zgolj pasivno spremljajo dejavnosti s kulturno-umetniškega področja, je njihov vpliv na dobro počutje manjši kot ob dejavni participaciji v aktivnostih (Lunežnik idr., 2018). Starejše osebe lahko prek različnih kulturno-umetniških aktivnosti v domovih za starejše odkrijejo nove talente, razvijejo zadovoljstvo in doživijo smiselnost staranja (Perry Magniant, 2004; Ramovš, 2003).

Socialne stike med starejšimi in svojci lahko denimo okrepijo razstave izdelkov, ki jih starejši samostojno izdelajo, saj starejši ob tem doživijo občutke ponosa (Perry Magniant, 2004) in sproščajo svojo ustvarjalnost (Buchalter, 2011). Udeležba v aktivnostih likovne terapije na splošno izboljša kakovost življenja starejših oseb (Austin, 1998, v Li idr., 2010). Putri in Sulistyowati (2019) ugotavljata, da se je po štirih tednih likovne terapije vidno izboljšalo kognitivno delovanje starejših z demenco. Likovna terapija služi tudi za izboljšanje koordinacije gibov rok, oči in drugih delov telesa (Kim, 2010, v Putri in Sulistyowati, 2019). Podobno tudi Rudolf (2016) opaža, da ima likovna terapija pozitiven vpliv na izražanje čustev in življenjskih izkušenj pri starejših osebah. Intelektualne dejavnosti,

povezane s kulturno-umetniškim udejstvovanjem pri starejših osebah, pripomorejo tudi k manjšemu upadu kognitivnih sposobnosti (Hultsch idr., 1999, v Baker idr., 2000).

Bralne sposobnosti starejših v domovih se lahko ohranjajo s treningom kognitivnih funkcij (Baker idr., 2000). Že samo poslušanje poezije ima po Wexler (2014) pozitiven učinek na tiste s telesnimi in duševnimi težavami, kot tudi na tiste z demenco. Starejši ob branju postanejo bolj živahni, sodelujejo, postavljajo vprašanja ter s pomočjo pesmi obujajo spomine (Wexler, 2014).

Tudi glasba lahko pozitivno vpliva na psihosocialno, emocionalno in fizično raven življenja starejših oseb (Lunežnik idr., 2018). Pozitiven vpliv na področju mentalnega zdravja ima že petje, še vidnejši učinek ima glasbena terapija (Werner idr., 2017, v Lunežnik idr., 2018). Podobno ugotavljajo tudi Dahms idr. (2017), ki menijo, da vključevanje glasbe pomaga pri vzdrževanju fizičnega in duševnega zdravja ter kognitivnih sposobnosti starejših oseb. Iz tega izhaja, da je glavni cilj glasbenih dejavnosti izboljšanje razpoloženja, dvig energije, izboljšanje delovnega spomina in zmanjšanje bolečin (Cortes, 2017, v Lunežnik idr., 2018). Poslušanje glasbe, igranje instrumenta, petje in ples dajejo starejšim občutek življenjskega zadovoljstva, lahko pa sprožijo tudi žalost in druga neprijetna čustva (Koelsch, 2014, v Lunežnik idr., 2018; Paulson, 2009, v Alfredsson Olsson in Heikkinen, 2019). Vendar pa Alfredsson Olsson in Heikkinen (2019) ugotavljata, da starejši negativna čustva lahko pretvorijo v motivacijo, tako da dejavnosti ne opustijo. Po Lunežnik idr. (2018) imajo glasbene delavnice socialne in učne učinke, starejši se po njih počutijo bolje, začnejo bolj pozitivno doživljati sami sebe, doživijo občutek ponosa ob nastopu, razvijejo pripadnost skupini in prek glasbe obudijo spomine ter izrazijo željo po novem znanju. Podoben učinek pri starejših ima tudi ples (Cooper in Thomas, 2002, v Alfredsson Olsson in Heikkinen, 2019; Lima in Vieira, 2007, v Alfredsson Olsson in Heikkinen, 2019; Thomas in Cooper, 2002, v Alfredsson Olsson in Heikkinen, 2019; Thomas in Cooper, 2003, v Alfredsson Olsson in Heikkinen, 2019). Pri tem naj posebej izpostavimo občutek ponosa ne samo ob nastopih, temveč tudi ob tem, da so se še vedno sposobni naučiti težjih plesnih korakov (Barbalet, 1996, v Alfredsson Olsson in Heikkinen, 2019; Barbalet, 1998, v Alfredsson Olsson in Heikkinen, 2019; Poder, 2010, v Alfredsson Olsson in Heikkinen, 2019).

MOTIVI IN OVIRE PRI VKLJUČEVANJU STAREJŠIH OSEB V IZOBRAŽEVALNE DEJAVNOSTI V DOMOVIH ZA STAREJŠE

Motivacija za udeležbo v izobraževalnih aktivnostih je odvisna od spodbud okolja za vključevanje v tovrstne programe (Kump in Jelenc Krašovec, 2009). Kim in Merriam (2010) ugotavljata, da sta najpomembnejša motivacijska dejavnika za vključitev v izobraževalne dejavnosti pri starejših v domovih zanimanje za učenje in želja po socialnih odnosih.

Med ovirami pa so v domovih pri starejših najpogostejše dispozicijske/psihične ovire posameznikov (samozavest, stališča, sposobnosti, odnos do izobraževanja) (Kump in

Jelenc Krašovec, 2009). Po Macuh (2017) so lahko dispozicijska ovira tudi pogledi na staranje (npr. predsodki). Kot primer lahko navedemo manjšo željo in udeležbo v aktivnostih pri starejših osebah, ki se spopadajo z depresijo. Prav tako lahko obisk dogodkov pri starejših onemogočijo poškodbe in fizična nedostopnost. Vedno več je tudi zdravstvenih ovir (npr. slabovidnost, naglušnost, gibalna oviranost). Manjšo aktivnost v izobraževanju je zaznati tudi pri tistih starejših osebah, ki so odvisne od drugih in nesposobne skrbeti zase (Lin, 2000, v Li idr., 2010). Vse te ovire pa ne odvzamejo možnosti ustvarjanja in uporabljanja umetnosti na način, ki ovire premosti (Chang, 1999, v Li idr., 2010; Pečjak, 2007).

DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA VKLJUČEVANJE STAREJŠIH OSEB V KULTURNO-UMETNIŠKE DEJAVNOSTI V DOMOVIH ZA STAREJŠE

Kump in Jelenc Krašovec (2009) ugotavljata, da se starejše osebe z višjo formalno izobrazbo pogosteje odločijo za nadaljnje izobraževanje kot starejše osebe z nižjo izobrazbo, ki za ta korak potrebujejo več zunanje motivacije. Tisti z višjo izobrazbo se prav tako pogosteje udeležujejo ponujenih prostočasnih aktivnosti. Vse te dejavnosti bi morale biti v domovih za starejše organizirane glede na interese in osebne potrebe stanovalcev, hkrati bi morali upoštevati tudi izobrazbeno raven in sposobnosti stanovalcev (Li idr., 2010). Socialno-ekonomski status se kot pomemben dejavnik kaže v dejstvu, da je največ revščine prav pri tistih, ki so sami in stari nad 65 let. To pomeni, da jim je vključevanje v izobraževalne programe ali na splošno bivanje v domovih starostnikov onemogočeno zaradi prevelikih stroškov. Sociološki dejavniki so najpogosteje povezani s preteklimi izkušnjami. Kadar so starejši v mladosti imeli dobre izkušnje z izobraževanjem, učitelji, odnosi v skupini ipd., bodo imeli več interesa in motivacije za učenje v starosti (Kump in Jelenc Krašovec, 2009).

V nadaljevanju predstavljamo del rezultatov širše raziskave (Gačnik, 2020), katere namen je bil proučiti pomen kulturno-umetniške dejavnosti za starejše osebe v domovih in njihovo vključevanje v te aktivnosti. V prispevku tako predstavljamo del raziskave, ki se navezuje na mnenje o pomenu izobraževanja na kulturno-umetniškem področju na vzorcu starejših oseb iz domov za starejše.

NAMEN RAZISKAVE

Namen raziskave je bil ugotoviti, kakšen pomen ima kulturno-umetniško izobraževanje za starejše osebe v domovih. Glede na cilje raziskave smo oblikovali naslednji raziskovalni vprašanji:

- Kakšno je mnenje starejših oseb o pomembnosti izobraževanja na kulturno-umetniškem področju?
- Ali se starejše osebe v mnenju o pomembnosti izobraževanja na kulturno-umetniškem področju razlikujejo glede na spol, okolje, iz katerega prihajajo, najvišjo stopnjo pridobljene izobrazbe in starost?

METODOLOGIJA

Raziskovalni vzorec

Raziskava temelji na neslučajnostnem priložnostnem vzorcu 77 starejših oseb, ki prebivajo v treh domovih za starejše v Mariboru (Sončni dom, Dom Danice Vogrinc, Dom starejših občanov Tezno). Večina udeležencev naše raziskave je ženskega spola (75,3 %), 24,7 % je moških. Anketiranci so dokaj enakomerno porazdeljeni glede na svoje domače okolje, saj jih dobra polovica (53,9 %) prihaja iz urbanega okolja, 46,1 % pa iz ruralnega okolja. Glede na najvišjo pridobljeno stopnjo izobrazbe med anketiranci prevladujejo tisti s srednješolsko izobrazbo (50,7 %), 40,0 % jih je zaključilo osnovnošolsko izobraževanje, 9,3 % pa jih je doseglo najmanj visokošolsko izobrazbo. Večina udeležencev je bila v času izvajanja raziskave starejša od 80 let (63,6 %), 36,4 % anketirancev pa je bilo starih do 80 let.

Zbiranje podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo v septembru 2019 na vzorcu starejših oseb v domovih za starejše. Podatke smo zbrali s pomočjo anketnih vprašalnikov, ki smo jih reševali skupaj z udeleženci raziskave. Pri izpolnjevanju anketnih vprašalnikov so nam pomagali tudi zaposleni in njihovi prostovoljci. Slednjim smo predhodno predstavili namen in potek anketiranja ter jim dali navodila, da anketirancem ob težavah, ki zadevajo morebitno nezmožnost branja ali razumevanja vprašanja, pomagajo pri izpolnjevanju anketnega vprašalnika tako, da glasno preberejo anketno vprašanje. Večina anketiranja je potekala individualno, manjši del pa skupinsko, kjer smo vprašanje najprej glasno prebrali, nakar so anketiranci sami vnesli odgovor v anketni vprašalnik.

Merski inštrument

Uporabili smo anketni vprašalnik o pomenu izobraževanja na kulturno-umetniškem področju za starejše osebe v domovih, ki je sestavljen iz vprašanj zaprtega tipa. Anketni vprašalnik ima dva vsebinska sklopa. V prvem sklopu so zajeta vprašanja, s katerimi smo pridobili sociodemografske podatke anketirancev, kot so spol, najvišja stopnja pridobljene izobrazbe, okolje, iz katerega prihajajo, in starost. V drugem sklopu smo anketirance vprašali, ali menijo, da je izobraževanje na kulturno-umetniškem področju pomembno. Anketiranci so svoje mnenje izrazili z izbiro odgovora da ali ne.

Postopki obdelave podatkov

Podatki so obdelani s programom za statistično obdelavo podatkov SPSS na nivoju deskriptivne in inferenčne statistike. Rezultate smo prikazali v frekvenčnih preglednicah. Za ugotavljanje razlik v mnenjih o pomembnosti izobraževanja starejših oseb na kulturno-umetniškem področju glede na spol, izvorno okolje, najvišjo stopnjo pridobljene izobrazbe in starost anketirancev smo izvedli χ^2 -preizkus hipoteze neodvisnosti.

Omejitve raziskave

Raziskava ima tudi nekatere omejitve, ki jih lahko pripišemo vzorcu in načinu zbiranja podatkov. Omejitve, povezane z vzorcem, so naslednje: celotna raziskava temelji na vzorcu starejših oseb iz domov za starejše v Mariboru in ne iz celotne Slovenije; v vzorcu je dokaj neenakomerna zastopanost glede na spol; v raziskavo so bili vključene starejše osebe, ki so bile za to same motivirane; gre za dokaj majhen vzorec, zato se v skladu s tem odrekamo posploševanju. Pomembna omejitvev raziskave izhajajo tudi iz načina zbiranja podatkov, saj so pri anketiranju sodelovali tudi zaposleni in prostovoljci v domovih za starejše, s katerimi so stanovalci v vsakodnevnem stiku, kar je lahko povzročilo, da so bili odgovori bolj družbeno zaželeni, kot bi bili sicer. Vendar ne glede na opisane omejitve pridobljene empirične ugotovitve dopuščajo izpeljavo določenih smernic za nadaljnje raziskovanje izobraževanja starejših v domovih na kulturno-umetniškem področju, ki jih v nadaljevanju tudi na kratko predstavljamo.

REZULTATI IN INTERPRETACIJA

Preglednica 1

Frekvenčna porazdelitev odgovorov na vprašanje o pomembnosti izobraževanja starejših oseb na kulturno-umetniškem področju

Odgovor	f	f %
DA	67	90,5 %
NE	7	9,5 %
Skupaj	74	100 %

Rezultati iz preglednice kažejo, da večina anketirancev (90,5 %) meni, da je izobraževanje na kulturno-umetniškem področju v starosti pomembno, medtem ko le 9,5 % udeležencev raziskave meni, da to izobraževanje ni pomembno. Rezultati torej kažejo, da velika večina starejših oseb v domovih meni, da je izobraževanje na kulturno-umetniškem področju pomembno.

Preglednica 2

Izid χ^2 -preizkusa hipoteze o neodvisnosti razlik v mnenjih o pomembnosti izobraževanja starejših oseb na kulturno-umetniškem področju glede na spol

Spol	Ženski		Moški	
	F	f %	f	f %
Odgovor				
DA	50	87,7 %	17	100,0 %
NE	7	12,3 %	0	0,0 %
Skupaj	57	100,0 %	17	100,0 %

Iz vrednosti χ^2 je razvidno, da obstaja statistično značilna razlika ($\chi^2 = 3,867$; $p = 0,049$) med moškimi in ženskami glede pomembnosti, ki jo pripisujejo izobraževanju starejših na kulturno-umetniškem področju. Moškim se zdi izobraževanje na kulturno-umetniškem področju v starostnem obdobju pomembnejše kot ženskam. Ti rezultati niso v skladu z našimi pričakovanji, saj smo na podlagi raziskav, ki so bile opravljene na področju izobraževanja starejših oseb (npr. Gregorčič, 2019; Jelenc Krašovec idr., 2014) predvidevali, da bodo ženske pripisale večji pomen tudi izobraževanju na kulturno-umetniškem področju.

Preglednica 3

Izid χ^2 -preizkusa hipoteze o neodvisnosti razlik v mnenjih o pomembnosti izobraževanja starejših oseb na kulturno-umetniškem področju glede na izvorno okolje

Okolje	Vas		Mesto	
	F	f %	f	f %
DA	30	85,7 %	36	94,7 %
NE	5	14,3 %	2	5,3 %
Skupaj	35	100,0 %	38	100,0 %

Na podlagi rezultatov ugotavljamo, da izvorno okolje vprašanih ne vpliva na njihovo mnenje o pomembnosti izobraževanja na kulturno-umetniškem področju v starosti ($\chi^2 = 1,751$; $p = 0,186$). Tako tistim, ki so pred prihodom v dom živeli v mestnem okolju (94,7 %), kot tudi tistim, ki so pred prihodom v domsko oskrbo živeli na vasi (85,7 %), se izobraževanje na kulturno-umetniškem področju v starosti zdi pomembno. Tisti anketiranci, ki so prej živeli v mestu, sicer izobraževanju na kulturno-umetniškem področju v starosti pripisujejo nekoliko večji pomen, a brez statistične razlike.

Preglednica 4

Izid χ^2 -preizkusa hipoteze o neodvisnosti razlik v mnenjih o pomembnosti izobraževanja starejših oseb na kulturno-umetniškem področju glede na stopnjo najvišje pridobljene izobrazbe

Stopnja izobrazbe	Osnovna šola		Srednja šola	
	f	f %	f	f %
DA	23	79,3 %	35	97,2 %
NE	6	20,7 %	1	2,8 %
Skupaj:	29	100,0 %	36	100,0 %

Iz vrednosti χ^2 je razvidno, da med osnovnošolsko in srednješolsko izobraženimi v pomenu, ki ga pripisujejo izobraževanju na kulturno-umetniškem področju, obstaja statistično značilna razlika ($\chi^2 = 5,708$; $p = 0,017$). Tistim, ki so zaključili srednjo šolo, se zdi izobraževanje na proučevanem področju v starosti pomembnejše. Glede na teoretična spoznanja

(npr. Kump in Jelenc Krašovec, 2009; Li idr., 2010) smo takšen rezultat tudi pričakovali, saj se starejše osebe z višjo izobrazbo pogosteje odločajo za nadaljnje izobraževanje in se bolj zavedajo pomena izobraževanja.

Preglednica 5

Izid χ^2 -preizkusa hipoteze o neodvisnosti razlik v mnenjih o pomembnosti izobraževanja starejših oseb na kulturno-umetniškem področju glede na starost

Starost	Do 80 let		Nad 80 let	
	f	f %	f	f %
DA	25	92,6 %	42	89,4 %
NE	2	7,4 %	5	10,6 %
Skupaj	27	100,0 %	47	100,0 %

Izid χ^2 -preizkusa kaže, da med tistimi, ki so stari do 80 let, in tistimi, ki so stari več kot 80 let, ne obstaja statistično značilna razlika ($\chi^2 = 0,216$; $p = 0,642$) v mnenju o pomembnosti izobraževanja na kulturno-umetniškem področju v starosti. Tako mlajši kot tudi starejši stanovalci v domovih za starejše izobraževanju s kulturno-umetniškega področja v starosti redko ne pripisujejo pomembnosti.

SKLEP

V članku so predstavljeni rezultati analize podatkov, zbranih v okviru raziskave mnenj o izobraževanju na kulturno-umetniškem področju na vzorcu starejših oseb, ki prebivajo v domovih za starejše v Mariboru. Pridobili smo nekatera relevantna empirična spoznanja, ki bodo lahko v pomoč pri nadaljnjih raziskovanjih na tem področju. Ugotovljamo, da se večina udeležencev raziskave zaveda pomena izobraževanja na kulturno-umetniškem področju, saj več kot 90 % anketirancev meni, da je tovrstno izobraževanje v obdobju starosti pomembno. Ti rezultati so v skladu z našimi pričakovanji, saj smo pričakovali, da bo izobraževanje na kulturno-umetniškem področju pomembno za velik delež starejših oseb.

V nadaljevanju smo ugotavljali obstoj razlik v mnenju o pomembnosti izobraževanja na kulturno-umetniškem področju glede na starost, spol, izvorno okolje in najvišjo stopnjo pridobljene izobrazbe. Rezultati kažejo statistično značilne razlike glede na spol in najvišjo stopnjo pridobljene izobrazbe, medtem ko glede na izvorno okolje in starost nismo zaznali večjih razlik. Tako se je izkazalo, da so moški v večjem deležu menili, da je izobraževanje na kulturno-umetniškem področju pomembno. Ti rezultati se razlikujejo od podobnih raziskav. Po raziskavi Macuha (2017) se ženske v domovih za starejše pogosteje udeležujejo aktivnosti na kulturno-umetniškem področju (npr. ročna dela, gledališka skupina in pevski zbor). V zvezi s kategorijo najvišje stopnje pridobljene izobrazbe pa ugotovljamo, da udeleženci raziskave z višjo izobrazbo izobraževanju na kulturno-umetniškem področju pripisujejo večji pomen kot tisti z nižjo. Omenjeni rezultati so v skladu

z našimi pričakovanji, saj tudi nekatere druge raziskave (npr. Kump in Jelenc Krašovec, 2009; Li idr., 2010) ugotavljajo, da višja izobrazba pomeni večjo motivacijo za vključitev v različne izobraževalne dejavnosti. Na koncu lahko omenimo še manjše razlike pri spremenljivkah domače okolje in starost. Starejšim, ki prihajajo iz urbanega okolja, se zdi izobraževanje nekoliko pomembnejše kot tistim, ki prihajajo iz vaškega okolja. To ugotovitev lahko povežemo s socialno zaželenimi odgovori, ker v mestih velja, da se je treba ukvarjati s kulturno-umetniškimi dejavnostmi, medtem ko se na podeželju temu na splošno predpisuje manjši pomen. V zvezi s kategorijo starosti pa ugotavljamo, da udeleženci raziskave, mlajši od 80 let, pripisujejo izobraževanju na kulturno-umetniškem področju le nekoliko večji pomen kot tisti nad 80 let. Tako torej mlajši kot tudi starejši stanovalci v domovih za starejše v velikem in dokaj podobnem deležu pripisujejo izobraževanju na kulturno-umetniškem področju velik pomen. Te ugotovitve so v skladu z našimi pričakovanji in tudi nekaterimi drugimi raziskavami (npr. Lunežnik idr., 2018), ki ugotavljajo, da se vedno več ljudi v pozni starosti zaveda pomena izobraževanja, ki ima pozitiven vpliv na njihovo telesno in psihično počutje.

Na podlagi naših ugotovitev sklepamo, da obstaja še veliko priložnosti za nadaljnje raziskovanje izobraževanja na kulturno-umetniškem področju za starejše osebe. V prihodnosti bi bilo smiselno raziskati vzroke, ki prispevajo k temu, da nekatere starejše osebe menijo, da izobraževanje na kulturno-umetniškem področju ni pomembno. Še zlasti bi se nam zdelo smiselno raziskati naše ugotovitve, povezane z razliko v spolu, ki so pokazale, da moški izobraževanju na kulturno-umetniškem področju pripisujejo večji pomen. V nadaljnjih raziskavah bi bilo smiselno primerjati razlike v pogostosti udeležbe pri tovrstnih aktivnostih pri tistih starejših, ki bivajo sami oz. v skupnih gospodinjstvih, in pri tistih, ki bivajo v domovih za starejše. Prav tako bi bilo smiselno spremljati napredek in spreminjanje odnosa do obdobja starosti pri starejših osebah, ki se udeležujejo izobraževalnih aktivnosti, in pri starejših osebah, ki se teh aktivnosti ne udeležujejo. Še posebej aktualno bi se nam zdelo raziskati nekoliko »konkretnejša« področja in aktivnosti na področju umetnosti, kot je npr. likovna terapija pri starejših osebah.

Pridobljene ugotovitve v naši in nadaljnjih raziskavah lahko služijo kot izhodiščne smernice za načrtovanje in raziskovanje izobraževanja na kulturno-umetniškem področju pri starejših osebah, ki bivajo v domovih.

LITERATURA

- Alfredsson Olsson, E. in Heikkinen, S. (2019). "I will never quit dancing": The emotional experiences of social dancing among older persons. *Journal of Aging Studies*, 51, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2019.100786>
- Bagari, M. (2018). Staranje prebivalstva v Sloveniji: izziv socialnemu varstvu. *Socialni izziv*, 39(23), 5–8.
- Baker, D. W., Gazmararian, J. A., Sudano, J. in Patterson, M. (2000). The Association Between Age and Health Literacy Among Elderly Persons. *Journal of Gerontology*, 55(6), 368–374. <https://doi.org/10.1093/geronb/55.6.S368>

- Bednaš, M., Čelebič, T., Fajić, L., Glažar, M., Hagner, M., Hribernik, M. in Zver, E. (2019). *Poročilo o razvoju 2019*. UMAR.
- Belič, M. (1997). Dodajmo življenje letom. V I. Hojnik Zupanc (ur.), *Dom za starejše kot tretji dom* (str. 127–134). Gerontološko društvo Slovenije.
- Buchalter, S. I. (2011). *Art therapy and creative coping techniques for older adults*. Jessica Kingsley Publishers.
- Dahms, R., Haesner, M. in Steinhagen Thiessen, E. (2017). The effect of music on daily structures of nursing home residents. *Innovation in Aging*, 1(1), 1166. <https://doi.org/10.1093/geroni/igx-004.4250>
- Filipovič Hrast, M. in Hlebec, V. (2015). *Staranje prebivalstva: oskrba, blaginja in solidarnost*. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Gačnik, U. (2020). *Izobraževanje starejših oseb na kulturno–umetniškem področju v domu starostnikov* [Magistrska naloga]. Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta.
- Gregorčič, M. (2019). Bottom-up strategies for community engagement and informal learning: Targeting men aged 60 years or more. *Andragoška spoznanja*, 25(2), 19–35. <https://doi.org/10.4312/as.25.2.19-35>
- Hetland, L., Winner, E., Veenema, S. in Sheridian, K. M. (2013). *The real benefits of visual arts education* (2nd ed.). Teachers College Press.
- Hojnik Zupanc, I. (1997). Dodajmo življenje letom. V I. Hojnik Zupanc (ur.), *V starosti lahko opešajo moči, kaj pa potem?* (str. 115–125). Gerontološko društvo Slovenije.
- Jelenc Krašovec, S., Fragoso, A. in Gregorčič, M. (2019). Uvodnik: Dejavnije vključevanje starejših moških v skupnost. *Andragoška spoznanja*, 25(2), 11–18. <https://doi.org/10.4312/as.25.2.3-18>
- Jelenc Krašovec, S., Radovan, M., Močilnikar, Š. in Šegula, S. (2014). Ali so društva pomembna za učenje starejših v skupnosti. *Andragoška spoznanja*, 20(3), 9–26. <https://doi.org/10.4312/as.20.3.9-26>
- Kim, A. in Merriam, S. B. (2010). Motivations for learning among older adults in a learning in retirement institute. *Educational Gerontology*, 30(6), 441–455. <https://doi.org/10.1080/03601270490445069>
- Kump, S. in Jelenc Krašovec, S. (2009). *Vseživljenjsko učenje, izobraževanje starejših odraslih*. Pedagoški inštitut Ljubljana.
- Li, L., Chang, H., Yeh, H., Hou, C. J., Tsai, C. in Tsai, J. (2010). Factors associated with leisure participation among the elderly living in long-term care facilities. *International Journal of Gerontology*, 4(2), 69–74. [https://doi.org/10.1016/S1873-9598\(10\)70026-0](https://doi.org/10.1016/S1873-9598(10)70026-0)
- Lunežnik, V., Hofman A. in Ličen N. (2018). Glasba in staranje: Prispevek k raziskovanju vloge glasbe pri kakovostnem staranju na primeru doma za starejše Ptuj. *Muzikološki zbornik*, 54(1), 123–140. <https://doi.org/10.4312/mz.54.1.123-140>
- Macuh, B. (2017). Življenjski slog starejših v domovih starejših. *Andragoška spoznanja*, 23(1), 53–71. <https://doi.org/10.4312/as.23.1.53-71>
- Moody, H. R. in Sasser, J. R. (2018). *Aging: Concepts and controversies* (9th ed.). Sage Publications.
- Pečjak, V. (2007). *Psihologija staranja*. Samozaložba.
- Perry Magniant, R. C. (2004). *Art therapy with older adults*. Charles Thomas.
- Phillips, K. D. in Flood, M. (2007). Creativity in older adults: A plethora of possibilities. *Issues in Mental Health Nursing*, 28(4), 389–411. <https://doi.org/10.1080/01612840701252956>
- Putri, D. M. P. in Sulistyowati, E. T. (2019). Art Therapy on the Cognitive Function of Elderly with Dementia. *Indonesian Journal of nursing and midwifery*, 7(2), 60–67.
- Ramovš, J. (2003). *Kakovostna starost. Socialna gerontologija in gerontagogika*. Inštitut Antona Trstenjaka.

- Ramovš, J. (2005a). Zdrava poznejša leta: Naj bodo tudi lepa. V J. Turk (ur.), *Medčloveški in medgeneracijski odnosi – pogoj za kakovostna poznejša leta* (str. 292–321). Društvo za zdravje srca in ožilja Slovenije.
- Ramovš, J. (2005b). Zdrava poznejša leta: Naj bodo tudi lepa. V J. Turk (ur.), *Tečaji za kakovostno življenje po upokojitvi in lepše sožitje generacij* (str. 258–269). Društvo za zdravje srca in ožilja Slovenije.
- Randick, N. M. in Dermer, S. B. (2013). The relationship of school art therapy and the American school counselor national model. *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association*, 30(1), 30–35. <https://doi.org/10.1080/07421656.2013.757507>
- Rudolf, T. (2016). Pomoč z likovno umetnostjo kot opora pri vstopu v tretje življenjsko obdobje. *AR: arhitektura, raziskave*, 17(2), 22–29.
- Wexler, M. (2014). A poetry program for the very elderly—Narrative perspective on one therapeutic model. *Journal of Poetry Therapy*, 27(1), 35–46. <https://doi.org/10.1080/08893675.2014.871811>